

Wyrok z dnia 18 września 2003 r., I CK 115/02

Uchwała w sprawie wyboru rady nadzorczej spółdzielni jest bezwzględnie nieważna, jeżeli na skutek jej podjęcia z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 ze zm.) skład rady jest mniejszy niż przewidziany ustawowo.

Sędzia SN Gerard Bieniek (przewodniczący)

Sędzia SN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

Sędzia SA Włodzimierz Gawrylczyk

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Renaty J. i Rafała J. przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „N.F.” w W. o ustalenie, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 września 2003 r. kasacji powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 października 2001 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Powodowie wnosili o ustalenie, że przysługuje im spółdzielcze własnościowe prawo do lokali mieszkalnych nr 10 i 24, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego nr IV i prawo do miejsc postojowych nr 4, 5 i 40 w wielostanowiskowym lokalu garażowym, które znajdują się w należącym do pozwanej budynku położonym w W. przy ul. D. nr 12. Ponadto zgłosili żądanie ewentualne, domagając się zobowiązania pozwanej spółdzielni, aby wydała im przydziały na wyżej wymienione lokale.

Spółdzielnia Mieszkaniowa „N.F.” w W. wniosła o oddalenie powództwa, zarzucając, że przydziały wydane Renacie i Rafałowi małżonkom J. są nieważne. Organem uprawnionym do ich wydania była bowiem rada nadzorcza, a nie zarząd pozwanej Spółdzielni, ponieważ zakwestionowane przydziały należą do kategorii czynności wymienionych w art. 46 § 1 pkt 8 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 ze zm. – dalej:

"Pr.spółdz."), spółdzielnia nie może natomiast wydać powodom nowych przydziałów, gdyż nie wnieśli oni wkładów w pełnej wysokości.

Wyrokiem z dnia 29 czerwca 2000 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uwzględnił powództwo.

Sąd pierwszej instancji nie podzielił zarzutu, że wydane powodom przydziały są nieważne na skutek naruszenia art. 46 § 1 pkt 8 Pr.spółdz. Powodowie w toku procesu złożyli bowiem kserokopie dokumentu z dnia 8 lipca 1996 r., w którym rada nadzorcza pozwanej wyraziła zgodę i upoważniła zarząd do wydania przydziałów jego członkom. To pismo należy – zdaniem Sądu – traktować jako uchwałę rady nadzorczej w sprawie dokonania czynności prawnej między spółdzielnią a członkiem jej zarządu.

Na ocenę skuteczności prawnej wydanych powodom przydziałów nie ma wpływu okoliczność, że w skład rady nadzorczej pozwanej wchodziły osoby, które nie mogły być jej członkami z powodu wyłączenia przewidzianego w art. 57 Pr.spółdz. Sąd Okręgowy, powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 listopada 1988 r., III CRN 371/88 ("Gazeta Prawnicza" 1989, nr 14, s.8), uznał, że wybór członka rady nadzorczej z naruszeniem art. 57 Pr.spółdz. powoduje względną nieważność wyboru i wymaga zaskarżenia we właściwym trybie (art. 42 § 2 Pr.spółdz.). Jeżeli zatem, brak orzeczenia stwierdzającego nieważność wyboru sąd nie może w innym procesie powołać się na taką nieważność jako przesłankę orzeczenia.

Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem zmienił orzeczenie Sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo.

Sąd odwoławczy ustalił, że rada nadzorcza pozwanej, w okresie gdy zostały wydane sporne przydziały, powinna – zgodnie z § 58 statutu – składać się z 3-5 osób wybranych spośród członków Spółdzielni na cztery lata. W omawianym okresie członkami rady byli: Alina M., Robert O. i Stanisław P. Wybór Aliny M. zastał dokonany z naruszeniem art. 57 Pr.spółdz., ponieważ jako siostra ówczesnego prezesa zarządu pozwanej – Jadwigi K. i ciotka (siostra matki) członka zarządu – Małgorzaty U. nie mogła wchodzić w skład rady nadzorczej. Niezgodny z prawem był również wybór Jarosława S. Nie mógł on bowiem – zgodnie z art. 45 § 2 zdanie pierwsze Pr.spółdz. – wchodzić w skład rady nadzorczej, ponieważ nie był członkiem Spółdzielni.

Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu Sądu pierwszej instancji, że wybór członka rady nadzorczej z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz. powoduje jedynie względną nieważność wyboru. Przytoczone przepisy – zdaniem Sądu – mają charakter bezwzględny i ich naruszenie należy uwzględniać przy ocenie legalności czynności prawnych podejmowanych przez radę nadzorczą działającą w niewłaściwym składzie. Sąd uznał, że, w okresie gdy powodowie otrzymali przydziały, skład rady nadzorczej pozwanej był niezgodny zarówno z prawem spółdzielczym jak i statutem. W konsekwencji czynności rady nadzorczej, podejmowane w sprawie wydania spornych przydziałów lokali, są bezskuteczne.

W kasacji, opartej na obu podstawach przewidzianych w art. 393¹ k.p.c. powodowie zarzucili naruszenie przez błędną wykładnię art. 45 § 1 i 2, art. 46 § 1 pkt 8, art. 57 i 213 § Pr.spółdz. oraz obrazę art. 378 § 1, art. 382 i 386 § 4 k.p.c. i wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bądź o jego zmianę i oddalenie apelacji pozwanej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotne znaczenie dla oceny zasadności kasacji ma kwestia ważności uchwały w sprawie wyboru rady nadzorczej pozwanej Spółdzielni, która została podjęta z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz.

Pierwszy z wymienionych przepisów stanowi, że do rady nadzorczej mogą być wybierani wyłącznie członkowie spółdzielni. Drugi zaś zawiera zakaz wybierania do rady m.in. osób pozostających z członkami zarządu w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej.

W sprawie jest bezsporne, że w okresie, w którym zostały wydane powodom przydziały lokali, członkami trzyosobowej rady nadzorczej pozwanej spółdzielni były dwie osoby, które, ze względu na przytoczone zakazy z art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz., nie powinny wchodzić w skład tego organu.

Wadliwość uchwały w sprawie wyboru rady nadzorczej nie budzi wątpliwości, spór dotyczy natomiast kwestii skutków prawnych stwierdzonej wady. Istota tego sporu sprowadza się do wyboru właściwego rodzaju sankcji dla wadliwej uchwały.

Na tle przedstawionego sporu wyłania się szerszy problem, kiedy uchwała właściwego organu spółdzielni, naruszająca przepisy prawa lub postanowienia statutu, jest czynnością prawną bezwzględnie nieważną, a kiedy czynnością prawną podlegającą unieważnieniu (względnie nieważną). Kwestia przydatności konstrukcji nieważności bezwzględnej na gruncie prawa spółdzielczego nie nasuwa

wątpliwości w piśmiennictwie i orzecznictwie. Prawo spółdzielcze w zakresie obejmującym stosunki cywilne nie stanowi bowiem samodzielnej gałęzi prawa w stosunku do prawa cywilnego. W szczególności uchwały organów spółdzielni, rodzące skutki cywilnoprawne, podlegają – jako czynności prawne – odpowiednim przepisom kodeksu cywilnego. Te uchwały, nie wyłączając uchwał walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli), nie mogą – podobnie jak inne czynności prawne – naruszać przepisów bezwzględnie obowiązujących. Z tego punktu widzenia ich skuteczność podlega więc dyspozycjom art. 58 k.c., przewidującego wypadki nieważności czynności prawnych z powodu ich niedopuszczalnych treści (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia-10 maja 1930 r., 1.C. 1666/29; Zb.O. 1930, poz. 96; uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1969 r., III CZP 8/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 97 i z dnia 4 kwietnia 1990 r., III CZP 7/90, OSNCP 1990, nr 10-11, poz. 135).

Rozważania, jakie skutki wywiera podjęcie uchwały w sprawie wyboru rady nadzorczej spółdzielni z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz., wymagają nawiązania do charakteru tych przepisów. Treść pierwszego z przytoczonych przepisów wskazuje – jak wyjaśnił już Sąd Najwyższy w powołanej uchwale z dnia 4 kwietnia 1990 r. – że należy on do przepisów bezwzględnie obowiązujących. To stanowisko spotkało się z aprobatą w piśmiennictwie. Również przepis art. 57 Pr.spółdz. należy uznać za bezwzględnie obowiązujący. Przemawia za tym zarówno brzmienie tego przepisu jak i cel zawartego w nim zakazu. Jest oczywiste, że należyte sprawowanie przez radę funkcji kontrolno-nadzorczej nad działalnością spółdzielni, stanowiącej jej podstawowe zadanie, wymaga, aby w skład rady nie wchodziły osoby wymienione w omawianym przepisie. Nie ulega zatem wątpliwości, że przepisy art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz., jako bezwzględnie obowiązujące, nie mogły być zmienione wolą członków spółdzielni.

Zgodnie z art. 45 § 1 Pr.spółdz. rada nadzorcza składa się co najmniej z trzech członków. W piśmiennictwie i orzecznictwie przyjmuje się, że przytoczony przepis, określając bezwzględnie obowiązującą minimalną liczbę członków rady nadzorczej, zawiera implicite upoważnienie dla spółdzielni do określenia większej liczby członków rady (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1987 r., mająca moc zasady prawnej, III PZP 30/87, OSNCP 1988, nr 5, poz. 57). Pozwana spółdzielnia skorzystała z tego upoważnienia, przyjmując w statucie, że rada nadzorcza składa się z 3-5 członków. Jednakże na

podstawie spornej uchwały wybrała radę w minimalnym składzie, który odpowiada także składowi rady określonego ustawowo. W rezultacie wybranie dwóch członków tej rady z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz. oznacza, że jej skład jest niezgodny nie tylko ze statutem pozwanej, ale także z art. 45 § 1 Pr.spółdz. Ta okoliczność przesądza o wyborze sankcji dla wadliwej uchwały. Jest ona bezwzględnie nieważna, ponieważ narusza przepisy prawa, które mają charakter *iuris cogentis*. Inaczej należałoby natomiast ocenić wadę uchwały, gdyby skład rady nadzorczej był sprzeczny z przewidzianym w statucie, ale zgodny ze składem rady określonym w prawie spółdzielczym (art. 45 § 1). W takim wypadku uchwała naruszająca jedynie statutowe postanowienia dotyczące składu rady nadzorczej, a nie bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa regulujące tę kwestię, byłaby względnie nieważna.

Przedstawione wywody uzasadniają tezę, że uchwała w sprawie wyboru rady nadzorczej spółdzielni jest bezwzględnie nieważna, jeżeli na skutek jej podjęcia z naruszeniem art. 45 § 2 zdanie pierwsze i art. 57 Pr.spółdz. skład rady jest mniejszy niż przewidziany ustawowo. Taka sytuacja występuje w rozpoznawanej sprawie. To oznacza, że rada nadzorcza pozwanej Spółdzielni nie mogła podjąć skutecznych prawnie decyzji w sprawie przydziału spornych lokali.

Zaprezentowane argumenty nie pozwalają podzielić odmiennego poglądu co do wyboru sankcji dla uchwały dotkniętej omawianą wadą, który został wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1988 r., III CRN 371/88. W tej sytuacji zarzuty skarżących, zawarte w pierwszej podstawie kasacyjnej przewidzianej w art. 393¹ k.p.c., zmierzające do wykazania, że uchwała w sprawie wyboru rady nadzorczej jest dotknięta względną nieważnością należało uznać za nieuzasadnione. Chybione są również zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Nie można podzielić zapatrywania skarżących, że stwierdzone przez Sąd Apelacyjny uchybienia Sądu Okręgowego kwalifikowały wyrok pierwszoinstancyjny do uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji w systemie apelacyjnym jest sądem merytorycznym i zaskarżony wyrok może uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania jedynie w wypadkach wskazanych w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Skarżący nie wykazali, aby w sprawie zaistniały podstawy do zastosowania tego przepisu.

Z przedstawionych powodów kasację oddalono, jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw (art. 393¹² k.p.c.).

